

Pekka Uotila

Avoim, yhteisöllinen ja vastuullinen Koha-yhteisö

Koha-yhteenliittymä syntyi nopeasti vuoden 2018 aikana. Aikaa pitkän aikavälin suunnitteluun ei juuri ollut. Tilanteen ja toiminnan vakiinnuttua avoim yhteenliittymä halusi määritellä, mitkä tekijät pitävät yhteisöä koossa ja millaisia ovat yhteiset tulevaisuuden tavoitteet. Vuosina 2021 ja 2022 pidettiin yhteisten työpajojen sarja ja hahmoteltiin yhteenliittymän vahvuuksia, uhkia, arvoja ja tulevaisuutta. Tuloksena syntyi Koha-yhteenliittymän ensimmäinen tulevaisuusdokumentti.

Pitkään valmisteltu kirjastojen siirtyminen uuteen kirjastojärjestelmään johti vuoden 2018 alussa tilanteeseen, jossa valittavana oli käytännössä kaksi vaihtoehtoa: avoimen lähdekoodin järjestelmä Koha tai kaupallisen järjestelmän kilpailuttaminen.

Osa korkeakoulukirjastoista ja erikoiskirjastoista päätyi avoimen lähdekoodin järjestelmään ja ryhtyi järjestäytymään ja valmistautumaan uuden järjestelmän käyttöönottoon. Ensimmäinen Koha-versio oli koekäytössä jo saman vuoden lopussa Hämeen ammattikorkeakoulussa.

Luopuminen edellisen kirjastojärjestelmän Voyagerin ympärille rakentuneista palveluista ja yhteisöistä sekä siirtyminen uuteen järjestelmään sisälsi vauhtia ja monenlaisia käännteitä. Kun Kohaan siirtyminen oli saatu valmiiksi, huomattiin Koha-yhteisössä, että ”taivas ei sittenkään pudonnut niskaamme” (Ahlqvist, Keskitalo, Luokkanen, & Muhonen 2021). Oli aika ryhtyä miettimään, mihin oli tultu ja millaista tulevaisuutta Koha-yhteisössä halutaan.

Mihin ollaan menossa?

Koska avoin yhteenliittymä on sananmukaisesti avoin, ei sen toimintaa voi suoraan verrata yritykseen tai muuhun suljettuun yhteisöön. Toisaalta Kohan käyttöönotto osoitti, että avoin yhteenliittymä kumppaniensa Kansalliskirjaston ja CSC:n kanssa pystyi toteuttamaan vaativan projektin hallitusti, ketterästi ja kohtuullisin kustannuksin.

Kohan onnistunut käyttöönotto osoitti, että avoimen yhteenliittymän menestys perustuu monien taitavien ja avointen kirjastojärjestelmien kehittämiseen omistautuneiden henkilöiden ja yksittäisten korkeakoulujen edelläkävijyyteen ja innostukseen. Kansalliskirjaston koodariryhmän työskentely mahdollisti ammattitaitoisen, hyvin koordinoitun ja joustavan etenemisen. Hämeen ammattikorkeakoulussa panostettiin alkuvaiheen kehitystyöhön, ja tästä hyötyivät kaikki Koha-yhteisön jäsenet. Pääkaupunkiseudun ammattikorkeakoulukirjastot tekivät suuren työn yhdistäessään tietokantansa ja Jyväskylän yliopiston Avoimen tiedon keskuksen johtaja Ari Muhonen teki lujasti töitä avoimen yhteenliittymän synnyttämiseksi. Moni muukin yhteenliittymän jäsen teki pitkää päivää yhteiseksi hyväksi.

Keväällä 2021 melkein koko yhteenliittymän ohjausryhmä vaihtui kerralla. Viimeistään silloin huomattiin, että avoimen yhteenliittymän jatkuvuuden takia on tärkeää saada mahdollisimman monia jäseniä osallistumaan yhteiseen kehittämiseen. Samalla on

käytävä keskustelua yhteisöä koossa pitävistä voimista. Lisäksi haluttiin kuvata, millaista yhteisöä ollaan rakentamassa.

Koha-yhteenliittymän yleiskokous päätti aloittaa syksyllä 2021 tulevaisuustyöskentelyn, jossa tavoitteena oli pitää sarja työpajoja ja miettiä, mihin suuntaan ollaan menossa ja halutaan mennä. Koha on avoin yhteenliittymä myös uusille jäsenille.

Työpajojen toteutus

Joulukuussa 2021 aloitettiin kolmen webinaarin ja työpajan sarja, joiden aikana hahmoteltiin kuvaa Koha-yhteisön tulevaisuudesta. Ensimmäiset kaksi työpajaa toteutettiin verkkovälitteisesti. Kesäkuussa 2022 pidettiin työpaja Haaga-Helian tiloissa Helsingissä, jossa fasilitaattorina toimi lehtori Katri Aaltonen Haaga-Helia Ammatillisesta opettajakorkeakoulusta. Työpajoihin ja webinaareihin osallistui yhteenliittymän asiantuntijoita, pääkäyttäjiä ja kirjastojen johtajia sekä kansainvälisiä vieraita. Enimmillään työpajoissa oli useita kymmeniä osallistujia, vähimmillään kolmisenkymmentä. Osallistujien määrä oli yhteenliittymän kokoon nähden hyvä.

Työpajojen tuloksia koottiin verkkotyöpajoissa Padletteihin ja Excel-taulukoihin, fyysisessä työpajassa osallistujien tuotoksia kirjattiin perin-

**Avoin yhteenliittymä
pystyi toteuttamaan
vaativan projektin
hallitusti, ketterästi ja
kohtuullisin kustannuksin.**

Työpajojen perusteella keskeisiksi pitovoimiksi osoittautuivat itse avoimen lähdekoodin idea ja siihen liittyvä arvomaailma.

teisesti paperilapuille, jotka valokuvattiin. Näiden jälkien perusteella koottiin ja ryhmiteltiin keskeisimpiä, toistuvia ja eniten työpajoissa huomiota ja kannatusta saaneita ajatuksia yhteenliittymän tulevaisuusdokumentiksi.

Työpajoissa tarkasteltiin Koha-yhteisöä SWOT-analyysin avulla, mietittiin yhteisön pito-, työntö- ja valovoimia, ensisijaistettiin ja tiivistettiin työpajojen tuloksia ja lopulta laadittiin listaa keskeisistä toimenpiteistä.

Vahvuuksia, heikkouksia, mahdollisuuksia ja uhkia

Yleisinä vahvuuksina pidettiin järjestelmän muokattavuutta, kirjastojen omaa ja aktiivista toimintaa järjestelmän kehittämisessä, hyvää yhteistyötä ja keskinäistä luottamusta sekä kohtuullisen alhaisia suoria kustannuksia. Mahdollisuuksia nähtiin järjestelmän modulaarisuudessa, käytäjälähtöisessä kehittämisessä, kansainvälisen koodariyhteisön osaamisessa ja koko yhteisön osaamisen jakamisessa yhteiseen hyvään.

Heikkouksina pidettiin sitä, että Kohaa ei ole suunniteltu sähköisten aineistojen hallintaan, mikä on erityisesti korkeakoulukirjastojen kannalta harmillista. Samoin kerrostuneen koodin hallinta, yhteisölliseen kehittämiseen ja ylläpitoon vaadittava henkilöresurssien määrä ja jatkuva uuden oppimisen vaade koettiin heikkouksiksi. Uhkana pidettiin sitä, että e-aineistojen hal-

linta ei osana Kohaa onnistuisikaan toivotulla tavalla ja jouduttaisiin turvautumaan johonkin rinnakkaiseen järjestelyyn. Uhkaksi nimettiin myös resurssien mahdollinen riittämättömyys avoimen lähdekoodin kehittämiseen meillä ja maailmalla. Pienehkön yhteisön kannalta yhteisöstä mahdollisesti eroavien organisaatioiden menetys on uhka koko yhteisön menestykselle.

Yhdestä näkökulmasta tarkasteltuna Kohaa voinee ajatella yhteisöllisenä kehittämisenä, jonka kohteena on kirjastojärjestelmä. Siksi Kohan tulevaisuutta pohdittaessa kohtalaisen suuren painoarvon saivat yhteisön toimintaan liittyvät asiat. Kriittistä kokonaisuudessa, myös teknisen kehityksen kannalta, on yhteisön kyky toimia yhdessä. Siksi Koha-yhteisöön osallistuvien näkemykset siitä, mitkä asiat pitävät yhteisössä, ovat tulevaisuuden kannalta tärkeitä.

Pito-, veto- ja valovoimat

Tyo-pajojen perusteella keskeisiksi pitovoimiksi osoittautuivat itse avoimen lähdekoodin idea ja siihen liittyvä arvomaailma. Itse järjestelmässä vetää puoleensa helpous, rajapinnat, riittävät ja tarpeelliset ominaisuudet. Lisäksi pitovoimina mainittiin kehityksen läpinäkyvyys, yksittäisten kirjastojen mahdollisuus vaikuttaa kehitykseen, edullinen hinta, hyvä yhteistyö, asiantuntevat kehittäjät ja luottamus toimijoiden kesken.

Viimeisessä työpajassa jäseneltiin tuloksia järjestelmä-, yhteisö- ja asiakasosastoille. Kun sen jälkeen ensisijais-

PITO-, VETO- JA VALOVOIMAT PRIORISOITUINA

	PITOVOIMAT	VETOVOIMAT	VALOVOIMAT
Järjestelmätaso	Mahdollisuus vaikuttaa kansainvälisen Kohan kehittämiseen.	Hinta; läpinäkyvät kustannukset, näkymä siihen, millaisia kustannuksia on tulossa	Ketteryys-suora yhteys kehittäjiin
Yhteisötaso	Kirjastojen vertaisyhteistyö	Avoim lähdekoodi: ideologia, läpinäkyvyys, ketteryys, räätälöintimahdollisuus	Yhteisö - toimii hyvin kirjastojen välillä ja kirjastojen ja kehittäjien välillä
Asiakkaan taso	Vakaus	Integraatiot: Tuudo, Finna, Melinda	Kehitys - mahdollisuus vaikuttaa

KUVIO 1. Koha-yhteenliittymän tulevaisuusmatriisi. Työpajoissa määritellyt pito-, veto- ja valovoimat priorisoituna järjestelmä-, yhteisö- ja asiakastasolla.

tettiin pito- ja vetovoimia ja lisättiin joukkoon kunkin tason valovoimaisin seikka, saatiin matriisi, joka kuvaa hyvin Koha-yhteisön jäsenten myönteisiä kokemuksia ja positiivisia odotuksia. Tulevaisuusmatriisi toimii perustana sille, millaisen tulevaisuuskuvan kukin yhteenliittymän jäsen voi yhteisölle itse piirtää luottaen siihen, että kuva perustuu yhteiseen näkemykseen. Matriisin perusteella voi esimerkiksi väittää, että tavoitteenamme on asiakkaan kokema vakaa järjestelmä, jota kehitetään ketterästi koko yhteisöä kuunnellen. Kohassa kustannukset ovat läpinäkyviä ja kehittäjäyhteisölle antaa voimaa yhteisön myönteinen ideologia ja innostava yhdessä tekeminen.

Arvot

Tulevaisuustyöskentelyn aikana kävi ilmi, että arvot ja yhteisölliset tekijät ovat teknisen järjestelmän kehittämisen rinnalla erittäin tärkeitä, ehkä jopa teknisen kehittämisen varsinainen ajuri. Siksi työpajoissa haluttiin tiivistää

keskusteluissa esille tulleet arvot ja arvostuksiin liittyvät teemat Koha-yhteisön arvoiksi.

Lähdekoodin **avoimuus** on selkeä lähtökohta ja arvo sinänsä. Avoimuuteen liittyy tiedon ja osaamisen sujuva jakaminen sekä avoimuuteen altis yhteisö. **Yhteisöllisyyden** tasoja Kohassa ovat kansainvälinen, kansallinen ja oman yhteenliittymän sisäinen yhteisöllisyys. Yhteisöllisyyden sisältöjä ovat tasavertaisuuden myönteinen tunne, keskinäinen luottamus ja halu jakaa ja ottaa vastuuta. **Vastuullisuus** merkitsee kohtuullisuutta ja järkeistämistä; yhteisössä halutaan maksaa riittävän hyvää, kirjastojen todellisiin tarpeisiin vastaavasta järjestelmästä, jonka kasvusta ja kehityksen suunnasta vastaa yhteisö ja sen jokainen jäsen itse.

Toimenpiteet

Tulevaisuustyön tuloksia tiivistettiin tekemiseksi, joihin olisi ryhdyttävä, jotta tulevaisuus olisi toivotun kaltainen. Toimenpidelis-

taus kuvaa niitä osa-alueita, joihin on kiinnitettävä erityistä huomiota, jotta avoin yhteenliittymä etenisi kohti toivottua tulevaisuutta.

Viestintään on tällaisessa yhteistyössä kiinnitettävä entistä enemmän huomiota, koska Kohan menestys perustuu yhteisöön. Aktiivinen viestintä ja vuorovaikutus on välttämätöntä, jotta kirjastojärjestelmää voidaan kehittää vastaamaan kirjastojen tarpeita muiden kokemuksista oppien.

Osaamiseen on panostettava. Koska Koha on yhteisöllistä kehittämistä, on huolehdittava siitä, että kaikki yhteisöön osallistuvat kirjastot huolehtivat siitä, että kirjastossa on oppimiskykyä ja -halua sekä resursseja perehtyä Kohan toimintaan. Näin jokainen voi vaikuttaa Kohan kehitykseen paremmin.

Yhteistyö muiden Koha-toimijoiden kanssa on avettava, vakiinnutettava ja siihen on panostettava, jotta saamme laajasta Koha-yhteisöstä paras-ta ja voimme palauttaa yhteisölle omat onnistumisemme.

Kansainvälisyteen kannattaa panostaa muutenkin kuin teknisellä tasolla, koska Koha avaa luontevan väylän oppia kansainvälisiltä kumppaneilta kirjastojen hyvästä toiminnasta muutenkin kuin järjestelmätasolla.

Teknisen **tiekartan** ylläpitoa jatketaan – sitä yhteisössä onkin jo pitkään tehty. Jatkuvasti päivittyvä tiekartta on järjestelmätason selkäranka, joka konkretisoi ja visualisoi Kohan nykytilan ja tulevaisuuden.

Pohdinta

Kohan tulevaisuustyö tehtiin melko intuitiivisen työpajatyöskentelyn periaatteiden mukaisesti niin, että mahdollisimman moni ääni saatiin näkyväksi. Äänet yhdistettiin osaksi kokonaisuutta, joka antaa kuvan siitä, millaisia toiveita ja tavoitteita yhteenliittymän jäsenistöllä on yhteisestä tulevaisuudesta. Työskentely nosti esille ne arvot ja ihanteet, jotka antavat yhteistyölle voimaa. Samalla tuli myös jäseneltyä yhteenliittymän heikkouksia ja uhkia.

Tulevaisuuden jäsentäminen järjestelmä-, yhteisö- ja asiakastasolle auttaa hahmottamaan yhteenliittymän tehtäviä selkeämmiksi. Koska tämäkin yhteinen työ tehtiin muiden töiden ohella varsin lyhyellä ajalla, on seuraava yhteenliittymän tavoitteita ja tehtäviä pohtiva kierros toivottavasti entistä paremmin jäseneltyä.

Koha-yhteenliittymässä ja ehkä muissakin kirjastojen verkostoissa olisi tarpeen pureutua entistä systemaattisemmin ja analyttisemmin yhteenliittymien yleisiin etuihin, haittoihin ja ongelmiin. Näin jokainen osallistuja tai osallistumista harkitseva voisi entistä paremmin tehdä valinnat tietoisesti ja strategisesti, asiakkaiden tarpeet, talouden realiteetit ja toimintaympäristön muutokset huomioiden.

Haaste ei koske vain Koha-yhteenliittymää vaan kaikkia kirjastojen monia enemmän tai vähemmän avoimia kokoonpanoja. Lorcan Dempsey (2019) kiteyttää mainiosti yhteenliit-

tymätyön haasteen: ”Library collaboration is hard, effective collaboration is harder”. Dempsey esittämiä kirjastoyhteistyön haasteita pitäisi selvittää Suomessakin systemaattisesti, jotta monimuotoinen ja laaja kirjastoyhteistyömme saisi lujemman pohjan tulevaisuustyölle. ❖

Lähteet

AHLQVIST, A., KESKITALO, E.-P., LUOKKANEN, S., & MUHONEN, A. (2021). Avointa ja modulaarista: Koha saapui tieteellisiin kirjastoihin. *Signum*, 54(2), 10–17.

<https://doi.org/10.25033/sig.109618>

DEMPSEY, L. (2019). What Collaboration Means to Me: Library collaboration is hard; effective collaboration is harder, *Collaborative Librarianship*: Vol. 10 : Iss. 4 , Article 3.

Available at: <https://digitalcommons.du.edu/collaborativelibrarianship/vol10/iss4/3>

Kirjoittaja

PEKKA UOTILA

Kaakkois-Suomen Ammattikorkeakoulu

pekka.uotila@xamk.fi

